
Секція 1

ТЕОРЕТИКО-ІСТОРИЧНІ ШЛЯХИ РОЗВИТКУ ДЕРЖАВИ І ПРАВА

Вікторія Андріївна Бойко – курсант III курсу Харківського національного університету внутрішніх справ
Науковий керівник: Геннадій Геннадійович Дедурін – доцент кафедри теорії та історії держави і права Харківського національного університету внутрішніх справ, кандидат історичних наук, доцент.

НКВС ЯК ІНСТРУМЕНТ ТЕРОРУ РАДЯНСЬКОЇ ВЛАДИ

1930-ті роки стали часом тяжких випробовувань для українського народу. Суцільна колективізація, форсована індустріалізація, Голодомор 1932-33 рр., доба «великого терору» – всі ці трагічні події припадають саме на це буремне десятиліття. Сталінська тоталітарна модель будувалася всупереч загальноприйнятим у демократичних суспільствах правовим нормам, а сама правоохоронна система виконувала здебільшого каральні функції. У цьому контексті слід розглядати і діяльність Народного комісаріату внутрішніх справ республіки, утвореного 10 липня 1934 року [1]. На прикладі НКВС УСРР можна побачити наскільки небезпечними є диктаторські режими і до яких трагічних наслідків може призвести абсолютне нехтування правовими нормами у діяльності правоохоронних органів.

Перш за все слід відзначити, що тогочасні функції НКВС були значно ширшими ніж у сучасного МВС. Зокрема, до компетенції цього комісаріату було віднесено: нагляд за діями внутрішньої та місцевої адміністрації, дотримання громадського порядку, ведення обліку місць проживання громадян, здійснення реєстрації актів громадського стану, контроль за протипожежною охороною, діяльністю підрозділів карного розшуку, ведення державних архівів, підтримання державної безпеки та охорони. Серед функцій, які були притаманні співробітникам НКВС було навіть здійснення зовнішньої розвідувальної та контр розвідувальної діяльності, нагляд за офіцерами Червоної армії. Також і це безпосередньо було пов'язано з каральною функцією НКВС, у відомстві комісаріату перебували табори примусової праці і в'язниці, на нкведешників покладалося й виконання вироків суду [2, с. 131]. У НКВС існували навіть власні війська.

Не викликає сумніву, що за часів Сталіна, структури підлеглі НКВС стають головними виконавцями політики державного терору. Викривалися сотні тисяч «ворогів народу», переслідувалися члени їх родин, не включаючи малолітніх дітей, які засилялися до таборів з системи ГУЛАГу. До того ж, в Україні, НКВС відводилася дуже важлива роль у протидії національному руху. Найменші натяки на активізацію національно-культурного життя, що виходило за рамки «пролетарського інтернаціоналізму», суворо каралося. Звідси й справа СВУ, й «розстріляне відродження». З метою отримання необхідних свідчень співробітники НКВС не гребували застосуванням психологічного тиску, фізичних тортур тощо. Це повністю дисонувало з правами людини, проте цілком відповідало характеру сталінської держави і влади, яка базувалася на репресіях.

Ключове місце у структурі Наркомату було відведено Особливій нараді при НКВС, яка мала право заочного розгляду судових справ, тим самим перебираючи на себе судові повноваження. Особлива нарада як покарання могла застосовувати заслання, депортації, відправлення до виправно-трудових таборів на термін до 5 років, позбавлення радянського громадянства та виселення за межі СРСР [3, с. 229].

Як вже згадувалося вище, саме на НКВС лежить відповідальність за здійснення політичних репресій та «Великого терору» 1937-1938 рр., який навіть за приблизними підрахунками забрав життя у більш ніж 1,5 млн. осіб. Тільки у рамках боротьби з «куркулями» у 1936-1938 рр. органами НКВС було розстріляно 436 тис. осіб [2, с. 140]. Після приєднання західноукраїнських земель до УРСР НКВС розпочали здійснювати масштабні депортації.

Під час радянсько-німецької війни, у жовтні 1941 р., з'явилася постанова Державного комітету оборони (ДКО) СРСР, яка надавала Особливій нараді НКВС найширші повноваження у справах щодо так званих «контрреволюційних злочинів» та «зраді Батьківщини» [3, с. 298]. Найчастіше такі справи завершувалися найвищою мірою покарання для звинувачених – розстрілом. Слід відзначити, що рішення Особливої наради мали остаточний характер і не підлягали перегляду. Цю постанову скасували тільки після смерті Сталіна – у вересні 1953 р. Тоді ж припинила своє існування й Особлива нарада [1]. Власне ж НКВС УРСР проіснувало до березня 1946 р., коли внаслідок чергової реорганізації усі комісаріати було перетворено на відповідні міністерства.

Отже, діяльність НКВС УРСР у 1930-х – 1940-х рр. мала відвертий репресивний характер і переслідувала мету фізичного знищення найбільш активної частини національної інтелектуальної, політичної та економічної еліти. Органами НКВС було інспіровано десятки сфабрикованих політичних процесів, проведено тисячі розстрілів тощо.

Карально-репресивні дії наркомату внутрішніх справ доби сталінізму, привели до правового нігілізму у радянському суспільстві і повній дискредитації більшовицької ідеї побудови безкласового, рівноправного суспільства.

Література

1. Народний секретаріат внутрішніх справ СРСР. *Юридична енциклопедія* : Ю. Шемшученко – К. : Українська енциклопедія ім. М. Бажана, 2002. – Т. 4 : Н – П. – 720 с.
2. Білас І. Репресивно-каральна система в Україні. 1917-1953: Суспільно-політичний та історико-правовий аналіз. К.: Либідь, 1994. – 271 с.
3. Шаповал Ю. ЧК-ГПУ-НКВД в Україні: особи, факти, документи. К.: Абрис, 1997. – 608 с.

Уляна Петрівна Брик – курсант III курсу Харківського національного університету внутрішніх справ

Науковий керівник: Геннадій Геннадійович Дедурін – доцент кафедри теорії та історії держави і права Харківського національного університету внутрішніх справ, кандидат історичних наук, доцент

ДЕКЛАРАЦІЯ ПРО ДЕРЖАВНИЙ СУВЕРЕНІТЕТ ТА ЇЇ ЗНАЧЕННЯ У ФОРМУВАННІ УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВНОСТІ

Україна пройшла непростий шлях до здобуття власної незалежності. Одним із ключових документів, який передував цій визначній події, стала Декларація про державний суверенітет. Її приймала ще Верховна Рада УРСР 16 липня 1990 року, коли цей документ було підтримано голосами 355 депутатів. Проти виступили лише 4 депутати, 1 – утримався [3, с. 171]. У той переломний для нашої держави момент поява подібного документу була надзвичайно своєчасною і актуальною, таким він залишається і сьогодні, бо саме у Декларації закладено фундаментальні основи розбудови української державності.

Розглянемо найбільш вагомі положення Декларації. Насамперед у ній зазначалося, що Верховна Рада УРСР, виражаючи волю народу України, прагнучи створити демократичне суспільство, виходячи з потреб всебічного забезпечення прав і свобод людини, шануючи національні права всіх народів, дбаючи про повноцінний політичний, економічний, соціальний і духовний розвиток народу України, визнаючи необхідність побудови правової держави, маючи на меті утвердити суверенітет і самоврядування народу України, проголосила державний суверенітет України як верховенство, самостійність, повноту і